Osallisuuden
osaajat järjestöissä

Osallisuuden asialla – Järjestöllinen sivistystyö, toimintavalmiudet ja osallisuuden edistäminen

Marion Fields

Asiantuntija, Opintokeskus Sivis ja
Osallisuuden osaajat järjestöissä –hanke

VST-päivät 3.-4.9.2026

Opintokeskus Sivis

Euroopan unionin
osarahoittama

Esitykseni aihe ja kysymykset

Tarkastelen toimintavalmiuksien teorian (Sen & Nussbaum) näkökulmasta osallisuutta välillisesti edistävää järjestökoulutustä yhdessä oppilaitoksessa. Pohdin:

1. Mitä Nussbaumin toimintamahdollisuuksia koulutukset vahvistavat?
2. Mitä valmiuksia koulutus tarjoaa muiden toimintavalmiuksien ja osallisuuden edistämiseen?
3. Kenelle nämä koulutukset on suunnattu?
4. Miten tämä liittyy järjestöllisen vapaan sivistystyön tulevaisuuteen?

Aineistona on Opintokeskus Siviksen koulutustarjonta 2023-2025, josta identifioitu em. koulutukset (N= 1069). Aineistona Sivisverkko-hallintajärjestelmän koulutuskuvaukset, ottaen huomioon aineiston rajoitukset.

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Toimintamahdollisuuksien näkökulma

- Senin ja Nussbaumin omista näkökulmistaan kehittelemää teoriaa toimintavalmiuksista ilmentää käsitys vapauksista, kyvyistä ja mahdollisuuksista toimia, jotta yksilö voi elää mielekästä elämää. Nykyisellään ajattelussa korostuu sosiaalinen oikeudenmukaisuus.
- Nussbaum (2003) on määritellyt sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta luettelon niistä toimintamahdollisuuksista, joita yksilö tarvitsee tavoitellakseen merkityksellistä elämää.
- Teorian soveltamisesta aikuiskasvatukseen: Miten koulutus sijoittuu ”niihin moninaisiin olemisten ja tekemisten (beings and doings) muotoihin, joita ihmisillä on syytä (syystä tai toisesta) pitää merkityksellisinä ja arvokkaina” (Okkolin jne. 2014, s. 294)

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Nussbaum: Toimintamahdollisuudet listattuina (Termien suomennokset perustuvat Jari Pirhosen työhön)

1. Elämä
2. Terveys
3. Ruumiillinen koskemattomuus
4. Aistit, mielikuvitus, ajattelu
5. Tunteet (esim. oikeus tunteisiin)
6. Itsenäinen päättely
7. Osallisuus ja yhteenkuuluvuus
8. Luonto ja muut lajit
9. Leikki
10. Oman ympäristön kontrolli (poliittinen ja materiaalinen; esim. vaikuttaminen)

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Tunteet ja yhteenkuuluvuus/osallisuus korostuvat aineistossa toimintamahdollisuuksien sisältönä

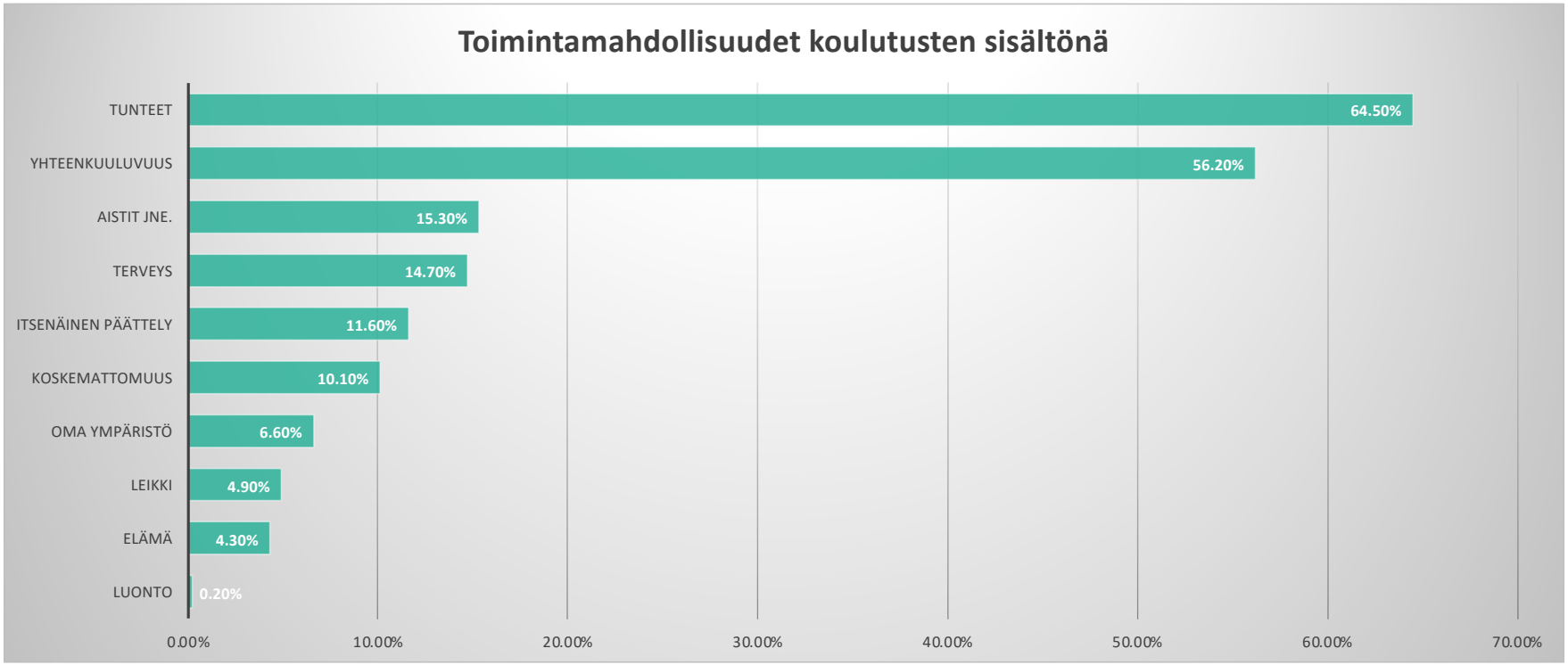

Osallisuuden osaajat järjestöissä

Opintokeskus Sivis

Euroopan unionin osarahoittama

Millaisia valmiuksia osallisuuden edistämiseen opitaan?

- Osaamistavoitteiden mukaan eniten opitaan suoraa auttamista (71 % koulutuksista) ja kohtaamista tai vuorovaikutusta (52 %), muita vähemmän: oppimisen tukeminen, ohjaaminen eteenpäin esim. palveluihin, turvallisuus, ryhmänohjaus, tieto aiheesta, yhteisön rakennus, vaikuttaminen, saavutettavuus/esteettömyys, viestintä.
- Osa valmiuksista koskee vahvasti opiskelijan sisäistä maailmaa: vapaaehtoistoiminnan sääntöjen ymmärrystä ja itsestä huolehtimista.
- Valmiuksista ei saatu tilastollisesti järkeviä kokonaisuuksia; korrelaatiot lähinnä vähäisiä tai negatiivisia. Sen sijaan teemat ja opitut valmiudet vastaavat toisiaan. Esim. kohtaamistaidot ja tunteet ovat vastaavuuspari.
- Osittain oli vaikeaa luokitella ”pärjäämisen” sisältöjä tai valmiuksia.

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Kenelle koulutukset on suunnattu?

- Aiemmin olen havainnut (Fields 2026), että osallisuuden edistämisen koulutukset ovat muita osallisuuskoulutuksia useammin avoimia kaikille, vedoten auttamishaluun: haasteena on, saadaanko toiminnan kohderyhmät mukaan.
- Näissä korostuvat vapaaehtoiset merkittävästi verrattuna opintokeskuksen kaikkiin koulutuksiin, joissa tärkeitä ryhmiä ovat esim. jäsenet, luottamusjohto, harrastajat tai sairastavat -> ennakointi vapaaehtoisten palveluroolin kasvusta näkyy. Toki vapaaehtoinen saattaa itsekin olla esimerkiksi sairastava, vaikka sitä ei aina kirjoiteta auki.
- Seuraavassa diassa esittelen, kenelle seuraavia toimintamahdollisuuksia edistävät koulutukset on suunnattu: fyysinen terveys, tunteet, yhteenkuuluvuus ja vaikuttaminen. Valinnan taustalla on toiminnan luonne: suuntautuuko se suoraan kohderyhmään (esim. ystävätoiminnan asiakkaan tunne-elämän tukeminen) vai ulkoisiin toimijoihin (esim. vaikuttaminen hyvinvointialueeseen).

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Kuka mukana?

- **Terveyden edistämisen** taitoja tukevat koulutukset ovat muita koulutuksia harvemmin avoimia, mutta useammin suunnattuja esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisille. Muita osallisuuden edistämisen koulutuksia harvemmin kohderyhmänä ovat vapaaehtoiset, mutta muita vähän useammin sairastavat.
- **Tunteisiin ja yhteenkuuluvuuteen** liittyvistä koulutuksista yli puolet ovat avoimia ja/tai vapaaehtoisille suunnattuja. Yhteenkuuluvuutta rakennetaan harvoin järjestön tasolla, se on yleensä yksilön kokemusta kuulumisesta.
- **Vaikuttamista** koskeva koulutus on harvoin kaikille avointa, mutta jonkin verran enemmän suunnattu sairastaville tai vammaisille ja omaisille ja muuta koulutusta useammin ammattilaisille (esim. Kokemustoiminta).

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Havaintoja tuloksista

- Yhden oppilaitoksen kontekstissa toimintamahdollisuudet näkyvät varsin monipuolisesti -> osallisuuden ja luonnon välisen yhteyden puute näkyy, samoin leikkiä oli vähän ja sekin oli kaikki suunnattu lasten kanssa toimiville vapaaehtoisille; lisäisin mahdollisuuksiin ”arjessa selviämisen”.
- Osaamistavoitteet ja kohderyhmät paljastavat, että kyseessä on usein yksilön tai rajallisen ryhmän jäsenten tukemista. Harvoin on kyse järjestön kyvystä osallistaa jäseniään esim. päätöksentekoon. Haasteena on, että niihin liittyvät avoimet koulutukset vetävät puoleensa vain jo entuudestaan hyvin pärjääviä opiskelijoita.

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

VST:n tulevaisuus? Ajatuksia tulevaisuustietoisuuden 5 näkökulman valossa (Ahvenharju jne. 2018)

1. **Aikakäsitys: mennyt, nyt ja tuleva**. Järjestöjen tilanne on rajusti muuttunut, lähimenneisyys ei tarjoa vastauksia koulutuksen organisointiin. Lisäksi järjestöllinen sivistyskäsitys on muuttunut valistuksesta yhteiskehittämiseen. Mikä on osallisuuden osa koulutuksessa? Ja kuka kouluttaa vapaaehtoiset tulevaisuudessa?
2. **Toimijuus:** On nyt auttamispainotteista. Miten pääsemme esim. käsiksi siihen, synnyttääkö koulutettujen toimijuus muissa toimijuutta ja mitä se vaatii pedagogiikalta? Yhteisöllisyyden murros muuttaa toimijuutta.
3. **Avoimuus vaihtoehdoille:** Miten ja kenen osallisuutta järjestökoulutus edistää esim. tilanteissa, joissa järjestöjen jäsenmäärä laskee tai kasvaa, tai jos kouluttajat ovat itse vapaaehtoisia?
4. **Systeemisyys:** Järjestöjen mahdollisuus edistää toimintavalmiuksien käyttöä ei riipu vain niistä itsestään. Koulutuksessa tulisi esim. tiedostaa, millaista vaikuttaminen on 5 vuoden päästä.
5. **Vastuullisuus eli toiminnan seuraukset:** Eettisyys näkyy jo nyt osallisuutta tukevassa koulutuksessa, mutta suuri eettinen keskustelu käydään sen suhteen, kuinka paljon osallisuuden edistämisestä voidaan vastuuttaa vapaaehtoisille ja miten se muuttaa yksittäisen oppilaitoksen opetusohjelmaa.

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Kohti tulevaisuuden oppimista järjestötoiminnassa

- Oppimisen trendilistauksissa puhutaan usein aukosta nykyhetken oppimisen ja tulevaisuuden tarpeiden välillä. Miten opettaa taitoja, jotka edistävät osallisuutta tulevaisuudessa, etenkin tilanteessa, jossa järjestöjen henkilökunta vähenee?
  - Vaalimalla yhteisen oppimisen ja yhteisöllisyyden asennetta, mutta yksilöä tukien. Osallistaminen yhteiseen päätöksentekoon haastaa järjestöt. Kuitenkin jo vertaistoiminnan kaltainen yhteisöllisyys vahvistaa yksilön toimintavalmiuksia (Airaksinen jne. 2023)
  - ”Kouluta kolmen vuoden päähän” –ajattelu: Vapaaehtoisia ja henkilökuntaa koulutetaan ja ohjataan tulevaisuuden tehtäviin; meidän tulee ymmärtää jotain esim. osallisuuden tulevaisuudesta. Ennakoinnin on oltava järjestöissä kaikkien asia.
  - Merkityksellistäminen (sense-making) mainitaan useissa oppimisen trendilistauksissa. Järjestö edistää sitä tarjoamalla oppimisen aiheita, yhteisön ja aatteellisuuden. Systeemiajattelun vahvistamista tarvitaan esim. vapaaehtoisten koulutuksessa, kun tehtävät monimutkaistuvat. Työnjakoa on pohdittava.

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Lähteet 1(2)

Airaksinen, A.; Satri, J.; Ollila, S. ja Salonen, A.O. (2023) ”Suurin osa elämästä on menny siihen, että mun täytyis olla toisenlainen” Herkkyyden kokemuksia nyky-yhteiskunnassa. *Aikuiskasvatus* 43(4), 276-293.

Ahvenharju, S.; Minkkinen, M. ja Lalot, F. (2018) The five dimensions of Futures Consciousness. *Futures* 104 (1-13).

Fields, M. (2026) Osallisuuden osaamista vahvistetaan koulutuksella ja toimintakulttuurien tietoisella kehittämisellä. Teoksessa M. Fields ja R. Omaheimo (toim.) Osallisuuteen oppimassa. Opas järjestöille. S 14-22. Helsinki: Opintokeskus Sivis. https://www.opintokeskussivis.fi/app/uploads/2026/05/Osallisuuteen-oppimassa_Opas-jarjestoille.pdf (haettu 20.8.2026)

Fields, M. (2024) katsovatko järjestöt nyt sisäänpäin? Järjestöjen osaamistarvekyselyn 2024 tuloksia. Helsinki: Opintokeskus Sivis. https://www.opintokeskussivis.fi/materiaalit/jarjestojen-osaamistarvekysely-2024/ (haettu 18.8.2026)

Osallisuuden osaajat järjestöissä

Opintokeskus Sivis

Euroopan unionin osarahoittama

Lähteet 2(2)

Maki, A. & Snyder, M. (2017) Investigating similarities and differences between volunteer behaviors: Development of a volunteer interest typology. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 46.1, s. 5–28. https://www.researchgate.net/profile/AlexanderMaki/publication/286480334_Investigating_Similarities_and_Differences_Between_Volunteer_Behaviors_Development_of_a_Volunteer_Interest_Typology/links/585e9bbe08ae329d61f9b3db/Investigating-Similarities-and-Differences-Between-Volunteer-Behaviors-Development-of-a-Volunteer-Interest Typology.pdf?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19 (haettu 20.8.2026).

Nussbaum. M.C. (2003) Capabilities as Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice. *Feminist Economics* 9(2 – 3), 33 – 59

Okkolin, M-A.; Lehtomäki, E. ja Räsänen, R. (2014) Inhimilliset toimintamahdollisuudet oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kriteereinä. *Aikuiskasvatus 34(4), 292-295.*

Osallisuuden osaajat järjestöissä
Opintokeskus Sivis
Euroopan unionin osarahoittama

Seuraa meitä somessa ja verkossa

@OpintokeskusSivis

@Opintokeskussivis

sivis-study-centre

SivisNYT

@SivisNYT

OpintokeskusSivis.fi

Osallisuuden osaajat järjestöissä

Opintokeskus Sivis

Euroopan unionin osarahoittama

Kiitos!

Osallisuuden osaajat järjestöissä

Opintokeskus Sivis

Euroopan unionin osarahoittama